

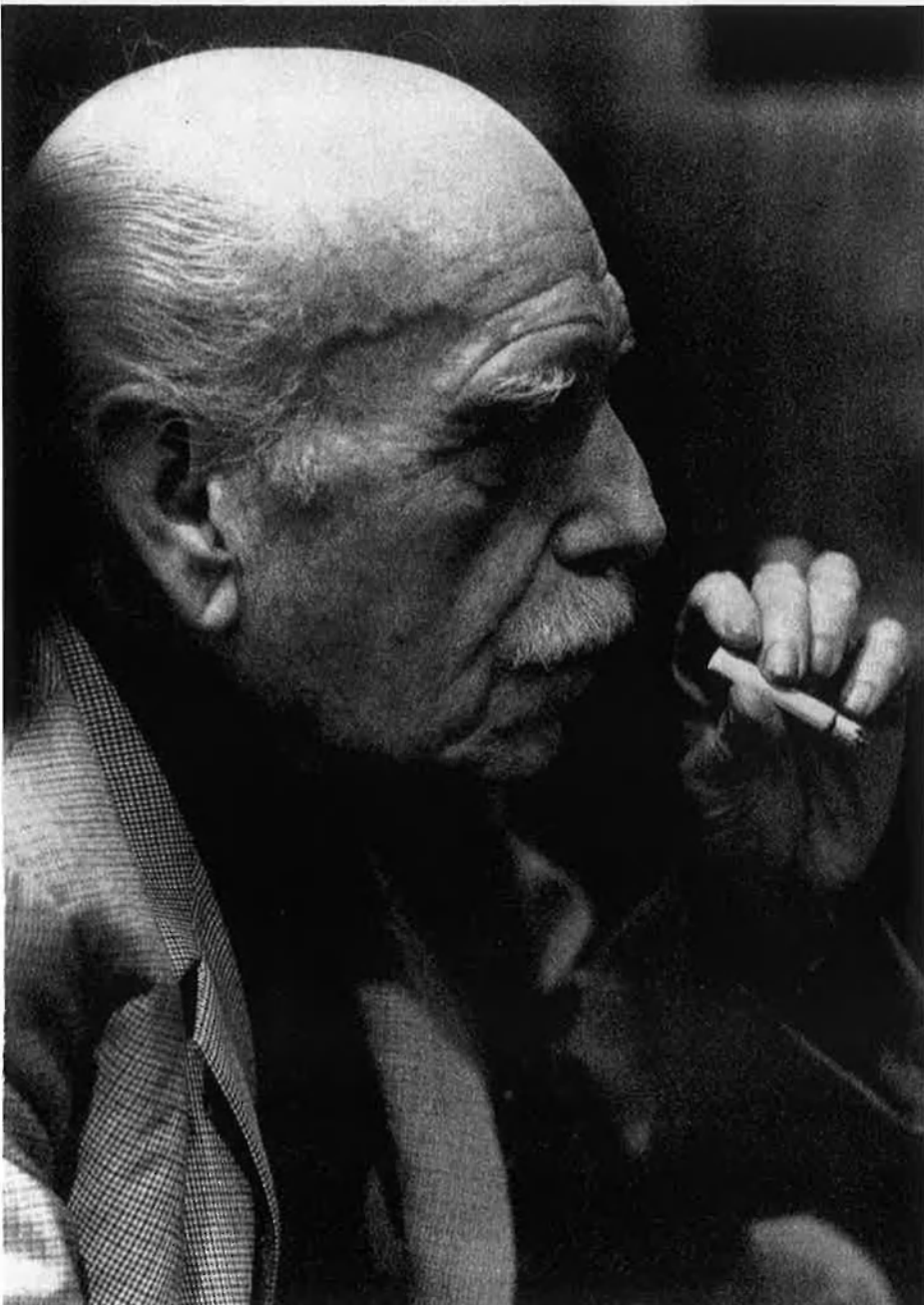
Oferim en aquestes planes un document inèdit i del tot interessant: és la primera entrevista concedida per Josep Renau en tornar de l'exili. La signa el periodista Alfons Llorenç.

“El País Valencià ha influït sempre en la meua obra”

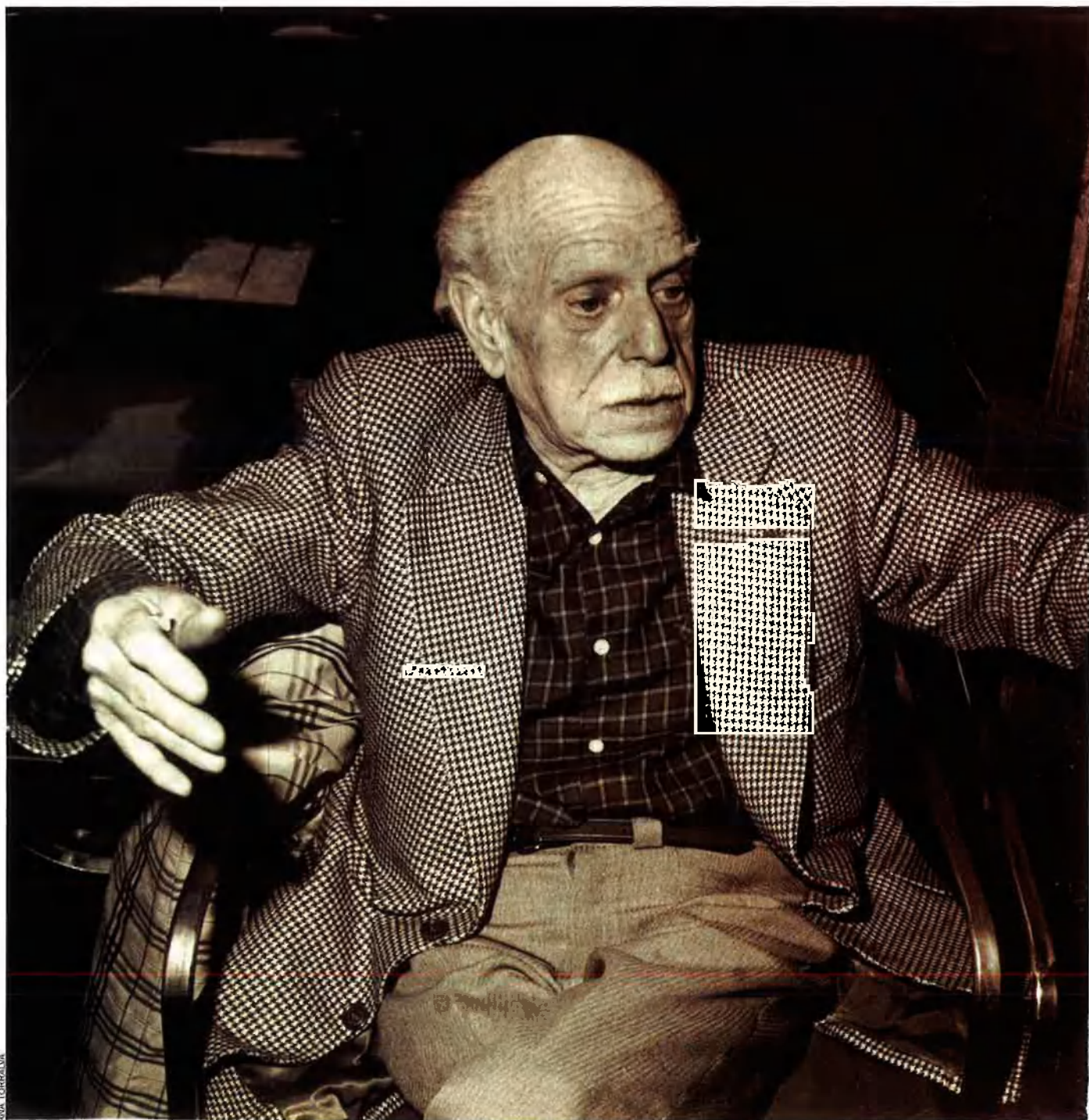
L'any 1976 tornava Josep Renau a la seua terra. I ho feia a la seua manera, dignament: treballant. I va fer cap a Morella, que celebrava el XLVII Sexenni. L'exemplar i fonamental galeria Cànem, de Castelló de la Plana, havia tingut la feliç idea d'organitzar l'exposició col·lectiva “Art actual del País Valencià”, inclosa dins el Congrés de Cultura Catalana. Un comunista com Renau pogué veure amb alegria que a la mostra de la capital dels Ports hi havia els artistes renovadors, avantguardistes, progressistes, compromesos, el bo i millor de l'art contemporani del país: Alfaro, Anzo, Armengol, Blasco, Boix, Equip Crònica, Gabino, Genovés, Heras, Martí Quinto, Mestre, Michavila, Mompó, Equipo Realidad, Safont, Teixidor, Yturralde i Renau mateix, que exposà, per primera volta, les seues creacions muralístiques de la República Democràtica Alemanya.

A més de penjar obra al portal de Sant Miquel, l'artista, portat per un pregon sentit de la militància, una preocupació constant per la formació del jovent i de la socialització dels coneixements, afegí conferències a la mostra per explicar i debatre amb els artistes joves i les persones interessades la seua concepció de l'art, la seua maduració i la trajectòria, les darreres reflexions i realitzacions, els projectes. El 12 de juny d'aquell mateix any havia escrit, de Berlín estant, una “carta de presentació” en què especificava: “Tinc diverses pàtries, però de màtria tan sols una: València... La joventut valenciana és el jurat que ha de dir sense apel·lació si la meua llarga emigració –més de mitja vida– ha estat un handicap o no. I confesse que la imminència d'aquesta entranyable confrontació em fa una mica de por.”

Asseguts als graons de la basílica de Santa Maria de Morella –un monument que ell, com a director general de Belles Arts, havia ajudat a salvar–,

EL TEMPS

ANA TORRALBA

li vaig enregistrar unes breus declaracions, com a enviat especial de RTVE. I després continuarem xerrant. Són les paraules inèdites que ara transcriu. Era la primera vegada que uns mitjans de comunicació estatals recollien i emetien la veu de Renau després de la Guerra Civil; fou també la primera entrevista que hom li feia, hores després de retornar a la seua *màtria*.

—Avui acaba simbòlicament el

vostre... [Em talla amb un contunent “No: parla’m de tu!”] ...el teu exili. Has enyorat el País Valencià?

—En realitat no he enyorat gran cosa perquè l’enyorament paralitza: no és una virtut revolucionària. No m’agrada allò de dir “fins ara he viscut; lluny, ja no visc i esperaré a tornar per a viure una altra vegada”. Jo no m’he sentit mai entre parèntesis. He viscut fora de València —perquè així ho ha

volgut una realitat—, procurant allunyar l’enyorament i el record perquè paralitzen l’acció i et converteixen en un element contemplatiu, inactiu, mediatitzen molt la feina. De fet, he procurat treballar com si mai no haguera de tornar a la meua terra.

—Quins són els teus sentiments ara mateix, després de quaranta anys, en aquests primers contactes amb la teua gent?

“He viscut fora de València procurant allunyar l’enyorament, perquè paralitza l’acció i et torna contemplatiu”

—Ara m’hi aproxime una altra vegada sense cap sentimentalisme. He entrat al país molt fredament, però —t’ho confesse— amb molta emoció. I no s’ha de confondre el sentimentalisme amb l’emoció. Ací hi tinc soterrats mon pare i ma mare. Es moriren ací, quan jo no hi era i no podia venir. Però no he sentit mai cap enyorament. Al contrari, sempre he pensat que el millor que podia fer pel País Valencià era tornar-hi essent més del que era quan en vaig sortir. Perquè, de fet, tot aquests sentiments d’enyorament, de record excessiu, no afavoreixen el desenvolupament de la personalitat ni l’obra ni el combat.

—Un combat, el teu, de tota una vida.

—Em sembla que vaig començar a tenir consciència quan era un xiquet de pit. Vaig nàixer i em van criar al darrer pis del cantó de la Pau amb Comèdies, a València. Ma casa donava al pati interior del cafè Ideal Room i, com explicava ma mare, quan rotava, després de mamar, ja llençava la mala llet agra sobre les geladores que feien per a refrescar els senyorets petitburgesos que anaven al cafè. Als setze o disset vaig sentir un jesuïta bramant que Lenin era un dimoni emplomat i em va sobtar, em va fer pensar molt. Els mateixos jesuïtes del CEM [Centro Escolar Mercantil] em designaren per a sostenir les tesis catòliques davant els ateus, racionalistes i anarquistes de l’Ateneu Científic valencià. I va resultar que em convenceren els contrincants: em vaig apartar dels jesuïtes i vaig començar a llegir els clàssics de l’ateisme i l’anarquia. Vaig prendre consciència de la situació social i em vaig incorporar als grups anarquistes tan dominants entre els treballadors valencians. Però les teories i els mètodes, el seu egocentrisme i el menyspreu a les masses em van decebre. I el 1931 ingressí al Patit Comunista, que a València érem quatre gats —principalment estudiants, menestrals i intel·lectuals. El fet de conèixer els treballadors i camperols del País Valencià, de conviure-hi, de veure els estralls de l’exploació capitalista en les persones més properes, l’experiència de la solidaritat, la lectura del marxisme, la participació en les lluites del proletariat, l’intens treball polític diari em convenceren fins avui

i fonamentaren ben fort la meua opció revolucionària.

—I com s’harmonitzen militància i creació artística?

—De ben jovenet, el meu univers intern va sofrir una enorme contradicció, una escissió inconciliable: d’una banda, el surrealisme tintat d’un esteticisme distanciat i minoritari i, de l’altra, la meua activitat política entusiasta. Però un dia de la tardor del 32 vaig trobar la revista alemanya *A.I.Z* amb una portada senzilla i terrorífica: la coloma blanca de la pau clavada en una baioneta. Va ser un raig de llum fulminant i benèfic. De colp vaig trobar la unitat de la meua vida i un camí coherent i fèrtil per al meu art.

—Estretament relacionat amb la fotografia.

—Des de menut, l’objectivitat de la imatge fotogràfica havia exercit sobre mi una gran fascinació. A València, al temps que mon pare m’ensenyava a pintar, mentre els meus amics jugaven a la trompa jo retallava fotos de revistes i les classificava per matèries i m’iniciava en el joc d’analogies i antítesis pròpies de tota pràctica sistemàtica en la confrontació d’imatges. Tanta era la meua passió que mon pare en reelava. Per una altra banda, el contrast entre la realitat i l’art em va impressionar molt i em despertà una ben forta actitud crítica davant de l’art que mai no m’ha abandonat. En ajuntar imatges de signe contraposat vaig començar a intuir que la imatge fotogràfica era l’únic element visual bàsic capaç de representar versemblantment l’absurd, que, a poc a poc, se’m revelà d’un extraordinari abast ideològic. El fotomuntatge va anar ensenyant-me progressivament la més alta lliçó que he après des que tinc ús de raó: com contribuir a la transformació revolucionària del món amb un art nou, modern, industrial al servei de la classe obrera, del socialisme i de la pau. La dialèctica marxista-leninista és la ciència de les contradiccions i el fotomuntatge polític, la forma artística més adequada per a expressar-les visualment. Jo em considere un pintor que, entre més coses, fa fotomuntatges com a mètode d’anàlisi crítica de la societat contemporània i per la seua efectivitat revolucionària. L’art per a mi té una funció social, política, i ha d’estar al

servei dels treballadors i de les seues lluites, de la revolució.

—**Com t'ha influït creativament el fet de ser valencià?**

—El País Valencià ha influït sempre en la meua obra. El que han vist els meus ulls, el que he viscut des de xiquet, adolescent i jove s'ha quedat gravat al cervell, que conserva les imatges com un moviment cap arrere: ja no s'esborren mai, per més daltabaixos que tingues i per més bacs que pegues en la vida. El sentit del color, de la intensitat de la llum, sempre l'he portat dintre. Algunes vegades fins i tot m'ho han retret de forma negativa. Però el sensualisme valencià —exagerat, si es vol, superficial però positiu en el sentit de la vitalitat, l'espontaneïtat, la frescor, d'aqueix concepte no metafísic del futur, sinó realista i vital— l'he portat sempre amb mi i m'ha ajudat a treballar i a viure.

—**Em permetràs que et pregunte pel teu càrrec de director general de Belles Arts...**

—Em van posar al capdavant de la Direcció General en un moment ben difícil —el setembre de 1936— i s'hagué de preservar tot el patrimoni històric i artístic dels bombardeigs sistemàtics que l'aviació feixista feia a Madrid i a més llocs. Els militars rebel·lats franquistes volien destruir el patrimoni artístic i cultural per tal de desmoralitzar els republicans: de fet, bombardejaren el Museu del Prado i molts bombardeigs de València i Catalunya també s'expliquen per aquesta persecució: feren del patrimoni un objectiu militar, el declararen enemic seu. Per això, la meua primera ocupació havia de ser protegir-lo, salvar-lo.

—**Com?**

—Quan, el 6 de novembre de 1936, el feixistes llançaren bombes al Prado, al palau de Lliria i a la Biblioteca Nacional, a Madrid, decidírem traslladar tot el que contenien aquests edificis i el patrimoni moble de l'Escorial i el Palau Reial cap a València. El 10 de novembre sortiren de Madrid les *Majas* de Goya, *El caballero de la mano en el pecho* del Greco i *Marina de Austria* de Velázquez. Fou una operació secreta, exemplar, ràpida, perfectament coordinada pel Quinto Regimiento. Anava complementada per una gran operació de protecció dels im-

mobles que no es podien traslladar; en cada cas estudiàrem com protegir-los millor dels atacs (de fet, els aliats, durant la Guerra Mundial, copiaren la nostra operació de salvament). Les obres més importants de literatura, de pintura, escultura, manuscrits, llibres, tapissos van estar més d'un any i mig a les portes dels Serrans i a l'església del Patriarca, a València, degudament condicionats i reforçats. I, a més, encara férem tasques de catalogació, tractaments preventius i restauracions. Fou exemplar i decisiu: una epopeia. Després, des de València ho portàrem al castell de Figueres, al de Peralada i a unes mines, per acabar a Ginebra, a la Societat de Nacions. Això no se sap: els franquistes, encapçalats pel marquès de Lozoya, ho amagaren per

“He volgut contribuir a la transformació revolucionària del món amb un art modern al servei de la classe obrera, del socialisme i de la pau”

enganyar la gent dient que ells havien salvat el patrimoni, però en realitat el perseguiren amb fúria per destruir-lo.

—**Parlem del Gernika de Picasso?**

—Va ser una gran experiència. Una de les meues missions va ser coordinar el pavelló de la República a l'Exposició Universal de París de 1937, del qual era comissari José Gaos i subcomissari l'agregat cultural Max Aub. La cita amb Picasso, que jo admirava extraordinàriament, fou a començament de 1937, en un carrer a la vora del mercat de les Halles. Jo, com a director general de Belles Arts de la República i per la meua veneració al mestre, hi vaig anar ben mudat. Però vaig veure que l'adreça corresponia a un *bistrot*. En aguitar-hi, la bafarada em va fer retrocedir: aire carregat, fumaguera de tabac de picadura i for-

ta olor d'alcohol. De sobte, em vaig trobar inapropiadament vestit per a l'ocasió. A la porteria veïna em vaig llevar el coll dur, el corbatí, les punyetes... i tot ho vaig llençar al poal de la brossa. Havia comprès que Picasso no volia ser tractat amb reverències, sinó amb la democratitzadora companyonia del tu a tu. Em va dir que acudia de tant en tant a aquell local perquè uns camioners valencians, de la Ribera, li hi portaven anguiles i absentia. I, ja sense solemnes afegitons, en cos de camisa, vaig saludar i em vaig asseure amb l'artista, que em parlà en català; jo també li vaig contestar en el meu català apitxat de València. Conversàrem amicalment sobre el país i el poble, els patiments i les lluites, la guerra i l'esperança. I li vaig encarregar, en nom del govern de la República, el mural per a presidir el pavelló de l'Exposició de París, que, arran del bombardeig nazi, va resultar ser el Gernika.

—**Tornem a l'ara i ací i a la teua preocupació pel jovent: quins consells donaries als joves artistes valencians?**

—Potser *consell* és una paraula massa forta, perquè jo no he vingut a ensenyar, sinó a aprendre. De fet, ensenyar sense aprendre no té cap sentit per a mi. Són dues categories sempre lligades per una relació viva, dialèctica i constructiva.

—**Per què has dit que vols que jutge la teua obra la joventut valenciana?**

—Perquè jo no pinte per als pintors, no pinte per als compradors, per als crítics d'art ni per als historiadors: pinte per a la gent que no està interessada directament en l'art, per a donar-li alguna alegria, algun horitzó, alguna reflexió, plantejar-li problemes, proporcionar-li un motiu de lluita, alguna esperança... Vull la meua obra per al meu poble: donaré tota l'obra al poble del País Valencià i vull que l'exposen per ací fins que es malmeta i desaparega, però haja ajudat a millorar els treballadors i la seua lluita.

—**I, ara que ets ací, què li diries al poble valencià?**

—Que tinc moltes ganes de tornar a conèixer-lo.

Alfons Llorenç